

ОСНОВЕ ЗА КРЕИРАЊЕ И РАЗВОЈ СТРАТЕГИЈЕ И ЕФИКАСНЕ РЕАКЦИЈЕ ДРЖАВЕ И МЕЂУНАРОДНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ НА ТЕРОРИЗАМ И ОРУЖАНУ ПОБУНУ

Мирославе Талијан, Раде Славковић и Марко Зеленовић
Универзитет одбране у Београду,
Школа националне одбране, Војна академија

Тероризам постоји отада и људска цивилизација, а на актуелном, изразито опасном степену свог развоја дошао је у фазу када може озбиљно да угрози људску цивилизацију. Савремени и најновији терористички акти то и потврђују. Свака држава данас може бити „домаћин” тероризму и готово је немогуће наћи државу или град у свету за које би могло да се тврди да нису потенцијална мета терористичког напада. Наша земља, нажалост, баштини огромна и горка искуства из супротстављања тероризму и борбе против тероризма и снага оружане побуне. Зато је и предмет овог рада усмерен на одређење и сагледавање савременог тероризма, те форми (облика, система) и метода деловања тероризма и снага оружаних побуна. Срж излагања аутори усмеравају на, по њиховом мишљењу, тражење одговора у вези са основним полазиштима за креирање Стратегије за супротстављање Републике Србије тероризму и снагама оружане побуне чија је израда у повоју, као и примереном реакцијом снага безбедности и одбране, те тако и Војске Србије, против терористичких и снага оружане побуне.

Кључне речи: *тероризам, оружана побуна, стратегија, стратегија супротстављања тероризму, војска*

Увод

Тероризам и терористи, као и снаге оружане побуне, побуњеници¹ нису, као што се то понекад олако тврди, пуки аматери или слабо обучени појединци. Сви они углавном завршавају изузетно комплексну обуку, користе модерну технологију, рачунају и ослањају се на благодети, вредности и начин живота у савременом свету. Најчешће уз подршку и помоћ својих „ментора и спонзора“, користећи нагомилане проблеме и бројне тегобе у оновременском друштву (и држави), уочавају са безбедносног аспекта њихове рањиве и слабе тачке, а потом изводе разорне ударе и

¹ Предлажемо обазривост приликом употребе термина побуњеник, односно герилац, јер су термини герила, герилци више везани за герилски-партизански начин ратовања који је генерално био део наше историје и не мора да буде разматран само у негативном контексту. Управо је то део данашњег проблема што се преко ноћи герилци-припадници покрета отпора-партизани проглашавају терористима-у каснијој фази побуњеницима и обрнуто.

нападе остварујући при том велике и погубне ефекте.² Савремени терористи, односно побуњеници, посебно они који њима управљају и руководе, прихватили су и прилагодили Клаузевицеву тврдњу да је „рат (а за њих тероризам односно оружана побуна) наставак вођења политике другим средствима”. Исто као и ми и они су свесни тврдње савремених теоретичара да се тренутно налазимо на размеђи између четврте и пете генерације ратова. Четврта генерација ратова карактеристична је по томе да квантитативно и квалитативно слабије снаге побеђују супериорније снаге применом асиметричних стратегија и тактика у дужем временском периоду и да суштина рата није у уништавању супериорнијих снага непријатеља, већ у поражавању његове политичке воље да се бори. Да ли нас скорашњи терористички акти, понашање терориста и њихови пројектовани циљеви подсећају на суштинске карактеристике наведене генерације ратова? Пету генерацију ратова теоретичари описују као конфликт који не мора бити обавезно оружани, између недржавних актера (терориста, побуњеника, организованог криминала, сајбер криминала и др.), подржаних од других недржавних актера на једној страни, и моћних држава, регионалних и међународних организација које желе да заштите своје интересе широм света на другој страни. Оно што све треба да нас забрине из ове дефиниције пете генерације ратова јесте сврставање на једну страну, односно могуће удруживање акција терориста и побуњеника са другим криминогеним структурама, посебно сајбер криминалцима због свих несагледивих последица које по том основу могу да настану. Тако данас све више поред класичног тероризма страхујемо од могућег тероризма уз употребу оружја за масовно уништавање (нуклеарног, хемијског или биолошког оружја) и сајбер тероризма усмереног према животно значајним институцијама или објектима чије управљање почива на информатичкој техници.

Када је реч о тероризму, треба рећи да он припада постојаном злу, као једном од обележја не само старе, већ и наше цивилизације. Постоји отпад и људска цивилизација, а на актуелном, изразито опасном степену свог развоја дошао је у фазу када може озбиљно да угрози људску цивилизацију. Има подмуклу ђуд и јаку моћ, те изненађује и може угрозити чак и велесиле. Савремени и најновији терористички акти то и потврђују, а пре свих они у септембру 2001. у Њујорку и Вашингтону, у октобру 2002. у Москви, у новембру 2015. у Паризу, у марту 2016. у Бриселу, у јулу 2016. године у Ници и други са мањим бројем жртава. Након свих терористичких аката од завршетка Хладног рата и блоковске подељености света, стиче се утисак да су се тероризам и терористи „отргли контроли” која је непобитно над њима постојала у поменутом периоду када су наведени акти били ограничени на територији одређених држава или региона. Савремени тероризам је добио своју глобалну или светску димензију, а постојање савремених терористичких организација међународног карактера, попут Ал-Каиде и тзв. Исламске државе (ИСИЛ-а), радикално усложњава међународну политичку сцену. Ситуацију додатно усложњава присуство „двоструких стандарда” код великих сила и „хаос” на међународној сцени, јер терористи преко ноћи постају борци за људска права и слободу, и обрнуто – легални државни органи и њихове активности којима настоје да обезбеде мир и безбедност на делу сопствене територије бивају оквалификоване као државни

² На основу исказа генерала Љубише Диковића, начелника Генералштаба Војске Србије, из интервјуа: „У Војску треба улагати”, Магазин „Одбрана”, број 254, година XII, 2016, стр. 16.

терор. Постоје индиције да се данас тероризмом не баве само државни, односно недржавни актери у намери произвођења хаоса на територији државе жртве, већ се као спонзори тероризма појављују моћне компаније. Један од примера је тероризам у делти Нигера у Нигерији, где су терористи (назови борци за заштиту животне средине) подржани од неких моћних нафтних компанија да отимају и убијају раднике на конкурентским платформама. Свака држава данас може бити „домаћин” тероризму и готово је немогуће наћи државу или град у свету за које би могло да се тврди да нису потенцијална мета терористичког напада. Због свега наведеног и чињенице да глобални тероризам захтева глобални одговор међународне заједнице, кључни актери на међународној сцени (посебно државе које су, или претендују да буду велике силе), не могу се правдати различитим поимањем савременог тероризма јер данас, више него икад, постоји много општеприхваћених дефиниција тероризма и терориста. Уједињене нације којима је додуше требало превише времена од 1945. до 2001. године да оснују своје тело³ које ће се бавити тероризмом, дефинисале су *Глобалну стратегију УН супротстављања тероризму*⁴ која са своја четири стуба⁵ може бити добра полазна основа за глобално супротстављање наведеној претњи. Све озбиљне анализе савременог тероризма указују на чињеницу да је, поред његовог глобалног карактера, следећа врло озбиљна карактеристика тежња терориста ка међусобном повезивању, као и тежња ка повезивању и сарадњи са сличним криминогеним структурама у друштву у жељи да се достигне пројектовани циљ. Поставља се отворено питање када ће глобални тероризам досегнути критичну масу која ће савремени свет увести у потпуни страх и хаос. За почетак је довољно да се кључни актери на међународној сцени сложе да је савремени тероризам последица интензивне примене *Доктрине сукоба ниског интензитета* у другој половини 20. века,⁶ и да су данас сами терористи прихватили наведену доктрину као сопствену. Што се пре наведена чињеница прихвати, биће могуће уз искрену (не само декларативну) решеност супротставити се савременом тероризму и терористима.

Наша земља, нажалост, баштини огромна и горка искуства из супротстављања тероризму и борбе против тероризма и снага оружане побуне с простора бивше СФР (СР) Југославије. Република Србија, као део светске заједнице, дели судбину данашње цивилизације суочене са изазовима тероризма у регионалним и глобалним оквирима. У условима глобалног тероризма, наша земља, територија и градови Републике Србије могу бити мета терористичког деловања, како непосредно, та-

³ Counter-Terrorism Committee (CTC) – Одбор за супротстављање тероризму основан 2001. године након терористичког напада на САД, Counter-Terrorism Implementation Task Force (CTITF) – Наменске снаге за имплементацију супротстављања тероризму успостављене 2005. године и UN Counter Terrorism Centre (UNCCT) – Центар УН за супротстављање тероризму.

⁴ <https://www.un.org/counterterrorism/ctiff/un-global-counter-terrorism-strategy>, UN Global Counter-Terrorism Strategy, 2006, иновира се сваке две године, последња пета иновирана верзија је од 1. јула 2016. године.

⁵ Основни стубови *Глобалне стратегије УН за супротстављање тероризму*: I) Разматрање-потенцирање услова који поспешују ширење тероризма, II) Превенција и супротстављање тероризму, III) Изградња државних капацитета и јачање улоге УН, IV) Обезбеђење поштовања људских права и владавине закона.

⁶ „...износи се да је у периоду између 1958. и 1964. године у свету било 15 отворених међународних сукоба, 76 герилских ратова дужег трајања и 73 побуне, државна удара и устанка, те да су у скоро свим тим бројним ратовима, оружаним сукобима, устанцима и побунама са једне стране биле учесник САД, а са друге стране разне неразвијене и сиромашне земље...” Клер Мичел, *Рат коме нема краја*, Београд, Војноиздавачки завод, 1975. стр. 9.

ко и посредно коришћењем њене територије за припрему и извођење терористичких акција у другим земљама. Сходно *Доктрини сукоба ниског интензитета* и доктринама неконвенционалног рата, које су још увек виталне и актуелне, за очекивати је да агресија на правну и демократску државу започне по већ опробаном рецепту: у првој фази, изазивањем грађанских нереда и немира, јачањем екстремизма свих врста, у другој фази извођењем терористичких аката, у трећој фази покретањем масовних побуна до нивоа оружане побуне која ће највероватније бити подржана тероризмом што у крајњем може да кулминира, те да оружана побуна може бити увод у четврту фазу, рат или почетну фазу рата, а све наведено може да доведе до ширих регионалних, па и међународних сукобљавања.

Зато је и предмет овог рада усмерен на одређење и сагледавање савременог тероризма, те форми (облика, система) и метода деловања тероризма и снага оружане побуне. Један од кључних разлога наведеног приступа посматраном проблему је што се данас државе и међународна заједница више баве последицама тероризма и „ad hoc” реаговању након његове ескалације него суштинским узроцима и проблемима који су узроковали његову појаву. Поставља се неретко питање шта је разлог таквом приступу, да ли стварно нисмо способни да темељном анализом узрока и последица и обрнуто дођемо до решења постојећих проблема или можда то и не желимо?

Тема рада аутора јесте широко конципирана. Зато, за ову прилику, срж излагања која следе аутори усмеравају на, по њиховом мишљењу, тражење одговора у вези са основним полазиштима за креирање *Стратегије за супротстављање Републике Србије тероризму* чија је израда у повоју, као и примереном реакцијом снага безбедности и одбране, те тако и Војске Србије, против терористичких и снага оружане побуне. Развој догађаја у појединим деловима света и државама у последњих неколико деценија указује на то да држава може, уколико се на то одлучи, да релативно самостално решава проблем тероризма у свом „дворишту”. Међутим, након прерастања тероризма у оружану побуну и отворени ратни сукоб неминовно долази до ангажовања кључних актера шире међународне заједнице. Држава у којој је дошло до ескалације оружане побуне уз претњу да прерасте у општи оружани сукоб зарађених страна, може успешно решити проблем само уз помоћ и подршку пријатељских – партнерских или савезничких држава и међународних безбедносних организација.

Стратегија неконвенционалног ратовања: основна полазишта од значаја за креирање и развој стратегије супротстављања тероризму и борбе против тероризма и снага оружане побуне

Надлежни руководиоци и команданти с пуном командном одговорношћу за припрему и извођење неконвенционалних операција (попут против терористичке, против побуњеничке и других типова операција изван ратног стања) морају се потпуно одредити и усмерити ка непријатељу, те да непрестано траже предност над њим. У савременим против терористичким и против побуњеничким операцијама, предност над непријатељем ће се обезбедити искључиво *изненађењем*, које се остварује до-

мишљатим стратегијама и тактичким лукавством, а никако перфидијом. Природно, и временом, свака стратегија с њеном применом бива испробана и проверена, па тако трагање за новим и неуобичајеним стратегијама има склоност и тежњу да постане све екстремнија. Добро решење за команданта и његове потчињене јесте у промени типичног војничког ума и класичне менталне матрице, као и испробаних доктринарно-стратегијских образаца и устаљених форми оперативног модела, који практично и нису од користи ни у класичном рату и конвенционалним операцијама (попут нападне, одбрамбене и сличних операција). У „прљавом рату“ и неконвенционалним операцијама, приликом креирања и развоја ефикасне стратегије за борбу против терористичких и снага оружане побуне, команданти треба да раде праве ствари на прави начин, тј. да настоје да стратегијским промишљањем и комбинацијама преусмере класичне и учмале концепте операција и да настоје, или бар да покушају, да мисле као терористи, а да увек делују као командоси.

Појам (суштина) неконвенционалног (тзв. прљавог) ратовања. Синтагма „*прљаво ратовање*“ и њено основно значење и значај јесте и огледа се у чињеницама да у њему – том и таквом „прљавом рату“ – *морални* и *етички* кодови, за разлику од оних који су вековима управљали класичним ратовањем, постепено бледе и ишчежавају, речју готово да и не постоје у савременим неконвенционалним операцијама. Може се рећи да „прљави рат“ јесте политички, пун преваре и крајње је манипулативан. За „слабе и очајне“, често је последње прибежиште, јер користи сва средства да уједначи снаге на терену.⁷

У савременом неконвенционалном (прљавом) ратовању, агресор и непријатељ ће се послужити различитим облицима сложеног политичког насиља и сигурно ће, током припреме и извођења борбених дејства и неборбених активности у операцијама, упражњавати различите форме (облике) и методе асиметрије. Дакле, извесно је и за очекивати да у погону снага непријатеља буде и тероризам, а у функцији остваривања циљева агресије, јер је он, уз оружану побуну, један од најсложенијих облика политичког насиља иако такав скоро неизоставан чинилац тзв. прљавог рата, *Доктрине сукоба ниског интензитета* и асиметрични учесник у савременим неконвенционалним операцијама.

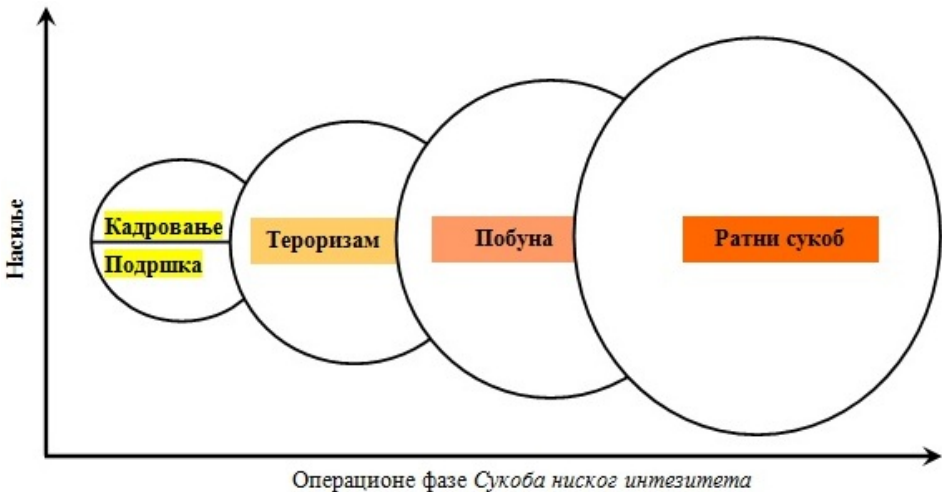
Можемо констатовати, *прво* да су се ове две појаве, и тероризам, и оружана побуна, међусобно „уклопиле“ у оно што данас називамо „прљавим ратом“, где је у њему допуштено баш све, чак и убијање цивила. У оваквом рату, и поред чињенице да се зарађене стране морају придржавати одредница међународног хуманитарног права, може се рећи да цивили, практично, као и да не постоје. *Друго*, појам „*неконвенционално*“ има логику коју морамо разумети, а у унутрашњости неконвенционалне логике стоје две чињенице: а) *против људи који користе конвенционалне методе веома је тешко борити се* и б) *ништа не остаје ново у дугом временском интервалу*. То значи да они који зависе од новина морају непрекидно да изналазе *свеже идеје* усмерене против оних које су увржене у том времену. А када је у питању друга чињеница, класичан, директан приступ – употреба силе и снаге – не делује. Препоруке западних теоретичара и експерата из ове области јесу да је нужно, у неконвенционалним операцијама, користити посредне методе приликом

⁷ Преузета идеја и интерпретирано према: Грин, Роберт, *Рат – 33 стратегије*, Моно и Мањана, 2009, стр. 141.

борбе с непосредним, речју борити се ватром против ватре, чак и по цену да се и сами борите прљаво, јер „из осећања моралности покушати остати чист значи ризик од пораза”.⁸ На даље у раду приказују се идеје, поуке и поруке од значаја за креирање могуће стратегије и реакције – одговора на кључне претње као што су тероризам и оружана побуна.

Да би смо успешно приступили креирању могуће стратегије супротстављања тероризму и његовим последицама у наредној фази – оружаној побуни, потребно је данас више него икад раније да се позабавимо узроцима појаве наведених претњи. Посебан разлог за то је постојање свеопштег утиска да се данас надлежне институције у државама угроженим наведеним претњама тежишно баве отклањањем последица или елиминацијом носилаца конкретних терористичких акција. У најбољем случају имамо државе које се баве пројекцијом могућих наредних циљева терориста у блиској будућности и превенцијом, али без суштинског бављења узроком разматраних претњи.

Анализом појавних облика тероризма и оружаних побуна као логичне последице тог истог тероризма током друге половине 20. и с почетка 21. века, може се извући закључак да су наведене претње у највећем броју случајева резултат наставка примене *Доктрине сукоба ниског интензитета (A Doctrine for Low Intensity Conflict)* у савременим међународним односима, као и резултат примене њене варијације, али сада од стране носилаца терористичких активности који су се отргли од својих ментора у настојању да створе атмосферу свеопштег страха и хаоса. Дакле, анализом завршених или „замрзнутих”, као и актуелних сукоба у савременом окружењу, можемо закључити да је *Доктрина сукоба ниског интензитета* још увек актуелна.

Слика 1 – Однос операционих фаза Сукоба ниског интензитета и пораста насиља⁹

⁸ Грин, Роберт, наведено дело.

⁹ <http://indianstrategicknowledgeonline.com/web/Doctrine/for/Low/Intensity/Conflict.pdf> Chapter five – A Doctrine for Low Intensity Conflict.

Последице примене *Доктрине сукоба ниског интензитета* по државу или регион у ком се примењују су: стварање страха, панике, несигурности, појединачне и групне жртве као последица терористичких аката, формирање сукобљених страна (по основу различите припадности која може бити национална, верска, партијска и др.), њихово конфронтирање, изазивање оружане побуне, до прерастања у отворени ратни сукоб. Сценарио је више него познат нама који смо га преживели током 90-тих година прошлог века и због тога, а посебно због тренутног стања на југу и југозападу наше државе, потребно је да се позабавимо узроцима разматраних претњи како би смо креирали што бољу стратегију супротстављања.

Посматрајући однос пораста насиља током различитих фаза *Сукоба ниског интензитета*¹⁰ приказан на слици 1, као логичан закључак се намеће да узроке, односно „погодно тло“ за појаву тероризма, оружане побуне и ратног сукоба морамо тражити на супротној страни графика. Лоцирањем могућих узрока, односно проблема који би могли бити узрок манипулације и извор могућих конфликта приказаних на слици 2, као и адекватним деловањем на њих, обезбедили би прву неопходну функцију у процесу супротстављања, а то је превенција. Превентивно деловање може у потпуности онемогућити примену *Доктрине сукоба ниског интензитета* државних и недржавних актера према држави жртви или може ублажити појавне облике претњи као што су тероризам и оружана побуна и обезбедити услове држави жртви да се организованије и успешније супротстави наведеним претњама применом свих расположивих инструмената моћи једне државе.

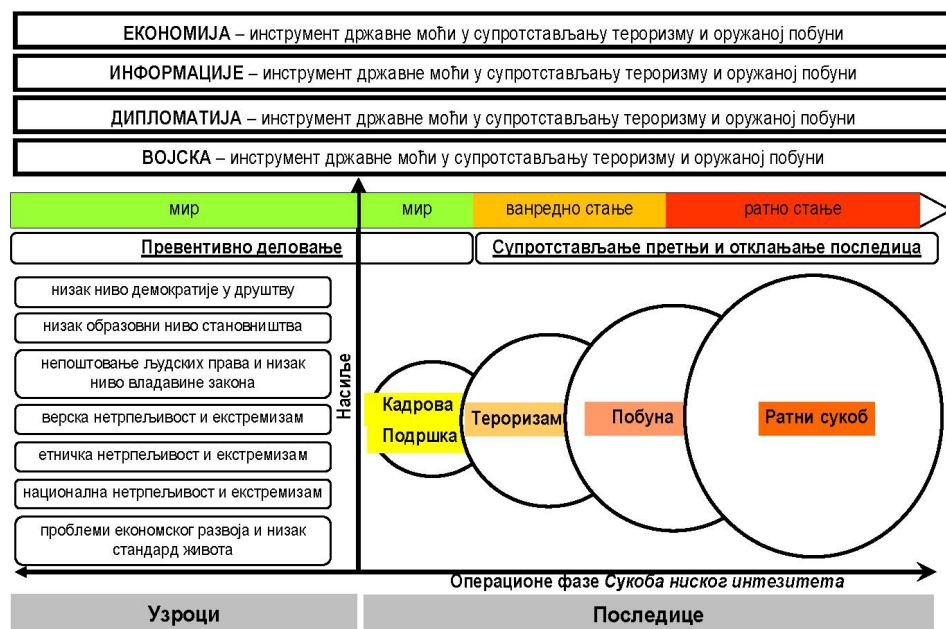
Основ ефикасне реакције – одговора државе на тероризам и оружану побуну

Пре него што нешто више кажемо о самим инструментима моћи једне државе, значајно је уочити уз помоћ приказа на слици 2 постојање различитих временских интервала на временској оси. То су пре свих, временски интервал (лево) у коме се експонирају могући узроци разматраних претњи (не обавезно сви али што их је више то ситуацију чини тежом), а затим као логичан след и временски интервал (десно) у коме се појављују као последице: екстремизам, тероризам, оружана побуна и отворени ратни сукоб са свим невољама и недаћама које их прате. Такође је битно нагласити и постојање временских интервала као што су: мир, ванредно стање и ратно стање јер сваки од њих пружа и истовремено захтева различит приступ у супротстављању претњама као што су тероризам и оружана побуна. На наведеној слици је дат један од могућих приказа инструмената моћи државе који нису у потпуности ограничени по-

¹⁰ <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-20> „Сукоб ниског интензитета је политичко-војна конфронтација између супротстављених држава или група испод конвенционалног рата и изнад рутинског, мирољубивог такмичења међу државама. Он често укључује продужену борбу такмичарских принципа и идеологија. Сукоб ниског интензитета је размера од субверзија до употребе оружаних снага. Води се комбиновањем различитих средстава уз употребу политичких, економских, информационих и војних инструмената. Сукоби ниског интензитета су често локализовани генерално у државама т-рећег света али обухватају регионалне и глобалне безбедносне импликације.”

менутиим временским интервалима (иако у појединим ситуацијама може бити отежана њихова примена), а то их, између осталог, и чини моћнима.

Основни инструмент моћи једне државе у супротстављању тероризму и оружаном побуну у периоду мира, посебно са аспекта превентивног деловања, је свакако економија. Уколико су економија, односно привреда и финансијски сектор једне земље веома добро развијени и по том основу становништво ужива прихватљив животни стандард, нема значајније раслојености у друштву између богатих и сиромашних и јак је средњи слој становништва, мања је вероватноћа да се по наведеном основу изврши манипулација и завођење ширих народних маса зарад неких екстремних идеја.

Слика 2 – Узроци и последице појаве тероризма и оружане побуне и инструменти моћи државе у супротстављању наведеним претњама

Анализа конфликта у блиској прошлости на тлу одређених држава и региона углавном указује на то да су економски проблеми (значајна раслојеност и разлика између, на једној страни, великог броја сиромашног и становништва на граници сиромаштва, и малог броја енормно богатих становника на другој страни; велика незапосленост, посебно младе популације; непоштовање основних економских принципа и јачање „сиве економије”; слабљење привредних активности и финансијског сектора и др.), били један од главних покретача – „окидача” почетних немира, конфликта, екстремизма свих врста, терористичких акција, оружане побуне до на крају отвореног оружаног сукоба између подељеног народа једне државе или држава у одређеном региону. Поред наведеног, основни проблем када је у питању наша др-

жава представља неравномеран привредни развој њених појединих делова и с тим уско повезана негативна демографска кретања, односно пражњење појединих делова земље по питању становништва. То може с једне стране погодovati формирању терористичких база у удаљеним напуштеним пределима земље, а с друге стране отежати снагама безбедности супротстављање терористима и онима који их подржавају. Економија, као инструмент моћи државе веома је значајна у периоду мира, док је у периоду ванредног стања и посебно ратног стања њен утицај логично умањен, али држава мора да учини све што може да би обезбедила њено функционисање и у тим изазовним условима.

Веома значајан инструмент моћи једне државе коме се поклања неоправдано мало пажње, су у потребној мери потпуне, истините и правовремене информације. Оне су биле и остаће кључни елемент у процесу одлучивања појединца, организације и институције. У условима када је читав свет па и Република Србија изложена претњама глобалног тероризма који данас представљају ћелије Ал-Каиде широм света, ИСИЛ као најопаснији недржавни актер на међународној сцени и сви они који их подржавају, размена обавештајних података о наведеним претњама представља једну од кључних активности превентивног деловања у супротстављању тероризму и оружаном побуну као његовом логичном продужетку. Поред обезбеђивања државних институција са информацијама о претњама, као што су тероризам и оружана побуна значајно је потенцирати њихово ширење – размену према широкој међународној заједници, посебно према пријатељским и партнерским државама, а све ради остваривања утицаја према одређеним циљним групама и супротстављања информација дезинформацијама, као битном садржају психолошко-пропагандних активности. Са аспекта прикупљања и ширења, једном речју управљања информацијама, веома су значајне за једну државу обавештајне делатности њених специјализованих институција и информационе операције. Обавештајне делатности су у савременој теорији и пракси солидно разрађене за разлику од информационих операција. Информационе операције су посебно значајне јер обухватају примену различитих војних (психолошке мере и активности, електронска дејства, безбедносне мере и обмањивање) и не војних (политичке и дипломатске акције, информисање јавности и сарадња с цивилним структурама) мера и активности.¹¹ Оне се изводе константно пре почетка, у току и након завршетка сукоба, а њене кључне активности су прикупљање, обрада, похрањивање, преносење и заштита информација, а њихова суштина је утицај на когнитивну димензију информативног окружења. У крајњем, ефекат који се њима жели постићи је довођење индивидуе, организације или система у такво стање које ће значајно утицати на процес одлучивања. У ситуацији када се међународној јавности сервирају често опречне информације, ко су терористи и побуњеници а ко борци за људска права и слободу, када су кључне државе, међународне институције и војно-политичке организације на међународној сцени подељене по наведеном питању, информационе операције могу да одиграју кључну улогу. Информационе операције су због тога веома значајне у „припреми терена“ за практично супротстављање терористима, односно побуњеницима уз ангажовање снага војске и полиције и примену свих легалних средстава и метода којима једна држава располаже.

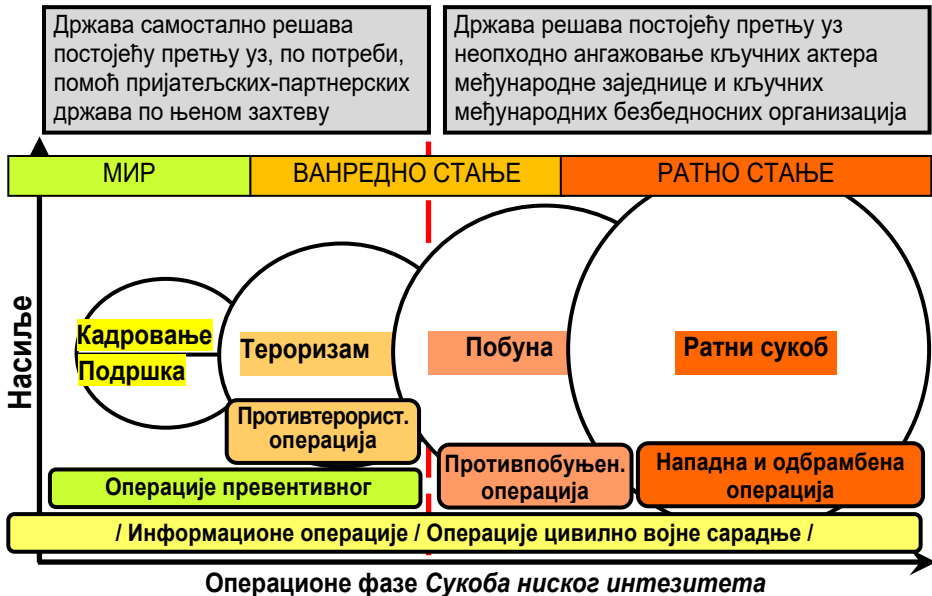
¹¹ Доктрина Војске Србије, Београд, Медија центар „Одбрана“, 2010, стр. 43-44.

Дипломатија је инструмент моћи једне државе непосредно повезан са претходно наведеним. Можемо рећи да она има подржавајућу и обједињавајућу улогу када посматрамо све преостале инструменте моћи. За разлику од преостала три инструмента моћи који имају релативан карактер по питању времена појављивања и експонирања ван граница једне државе, дипломатија је инструмент моћи државе којим се константно обезбеђује присуство њене званичне политике (изузев у случајевима прекида дипломатских односа) у различитим деловима света и кључним међународним организацијама у различитим областима, а посебно у области безбедности. Дипломатија је инструмент моћи помоћу којег држава експонира своју званичну политику и своје интересе, али истовремено осматра, прати и послушује све оно што је од интереса за једну државу, па и све оно што је у вези са претњама као што су тероризам и оружана побуна, а долази из различитих региона у свету, пријатељских, партнерских, савезничких и држава које не припадају у прве три поменуте групе. Један од најсвежијих примера у том погледу је и став¹² из најновије *Стратегије националне безбедности САД* који треба експлоатисати, односно коме треба пружити декларативну и практичну подршку и на тај начин показати САД да смо један од поузданих партнера када је у питању борба против глобалног тероризма. С обзиром да сличан став према тероризму имају и Руска Федерација, Кина, државе чланице Европске уније и други кључни чиниоци на међународној сцени долазимо до закључка да су све активности државе усмерене против тероризма добродошле ради учвршћивања односа сарадње са наведеним актерима. Када разматрамо супротстављање претњама као што су тероризам и оружана побуна, држава мора интензивно да користи дипломатију као инструмент моћи и информационе операције као подршку против терористичким, односно против побуњеничким операцијама на терену, како би приказала најширој међународној јавности оправданост предузетих мера. У тражењу позитивних примера употребе наведеног инструмента моћи не морамо ићи изван наших граница и тако далеко. Фасцинантан је пример из наше историје, односно поступање председника Владе Краљевине Србије, Николе Пашића (уједно министра иностраних дела) и Стојана Протића, министра унутрашњих дела. Они су по отпочињању Првог светског рата у Србију позвали једног од тројице најпознатијих форензичара у свету, др Родолфа Арчибалда Рајса, да расветли ратне злочине Аустроугарске војске и ангажовали су српску интелектуалну елиту (научнике, писце, уметнике, црквене великодостојнике и др.), да поред већ постојећих посланика и војних изасланика Краљевине Србије у иностранству шире истину о праведној и слободарској борби српског народа и његове војске.

Кад разматрамо претње као што су тероризам и оружана побуна и уколико држава није доживела стратешко изненађење војска, а да би били у потпуности коректни и специјализоване јединице Министарства унутрашњих послова, су последњи инструменти моћи једне државе који се употребљавају у супротстављању претњама као што су тероризам и оружана побуна. Свеобухватни напори надлежних државних институција, владиних и невладиних организација уз примену принципа јединства акције чине један ланац у којем је војска последњи инструмент моћи ко-

¹² „...ми ћемо пружити приоритет колективним акцијама усмереним против константне претње коју данас представља тероризам посебно Ал-Каида, ИСИЛ и сви који су са њима повезани”, *Стратегија националне безбедности САД*, фебруар 2015. стр. 7.

ме се прибегава у супротстављању тероризму. Поштовање једног од основних закона физике, односа „акције” и „реакције” приликом супротстављања тероризму, један је од разлога за то, јер свака употреба силе на једној страни, а посебно не селективна и прекомерна сила, може на другој страни произвести несагледиве последице и реакције, посебно код оних који се налазе у међупростору између носиоца терористичког акта и жртве тероризма. Управо су они циљна група од којих део терористи желе да привуку на своју страну, а део да застраше. Иако су војска и специјализоване јединице МУП-а последњи инструмент моћи који се примењује, та чињеница ни мало не умањује њихов значај у погледу превентивног деловања и предузимања антитерористичких мера и против терористичких активности ради спречавања појаве или ублажавања последица терористичких аката. Војска (и полиција) са својим савремено опремљеним и врхунски обученим специјализованим јединицама за борбу против тероризма је веома важан инструмент моћи који треба да одвраћа потенцијалне терористе у њиховим намерама, да превентивно делује предузимањем предвиђених антитерористичких мера и да се супротстави носиоцима и извршиоцима терористичких дејстава против терористичким дејствима. Претпоставка успешног супротстављања тероризму и оружаног побуне је и постојање стратешко-доктринарних докумената као што су: *Стратегија супротстављања Републике Србије тероризму*, *Доктрина операција Војске Србије*, *Доктрина против терористичке операције* и *Доктрина против побуњеничке операције*, али и доктрине других операција којима се пружа подршка у супротстављању тероризму и оружаног побуне, а што се може видети на слици 3.

Слика 3 – Операционе фазе Сукоба ниског интензитета и операције према Доктрини операција Војске Србије

Ове године навршава се 10 година од доношења *Глобалне стратегије УН за супротстављање тероризму*, што Републику Србију као једну од чланица обавезује да у складу са наведеним документом (посебно трећим стубом наведене стратегије који подразумева изградњу капацитета државе) изradi своја стратешка и доктринарна документа, а ради стварања повољнијих услова за супротстављање разматраним претњама. Посматрајући операционе фазе *сукоба ниског интензитета* и поделу операција у складу са *Доктрином операција Војске Србије*¹³ закључујемо да су сви облици могућих конфликта покривени одређеном врстом борбених или неборбених операција које су више или мање разрађене у наведеној доктрини. Озбиљност наведених претњи, ескалација глобалног тероризма последњих година, искуства држава жртава и сопствена искуства, и на крају тежња да Војску Србије развијамо у правцу савремене и респектабилне оружане силе истичу у први план неопходност да што пре разрадимо сопствену *Доктрину против терористичке операције*, *Доктрину против побуњеничке операције*, па и *Доктрину информационе операције* како би обезбедили правило да теорија подржава праксу, а да практична искуства буду покретачи константног занављања постојеће теорије.

Слика 4 – Тероризам и потребни облици подршке који омогућавају његово појављивање и постојање

¹³ Доктрина операција ВС, Београд, Медија центар „Одбрана“ 2012, стр. 19-25.

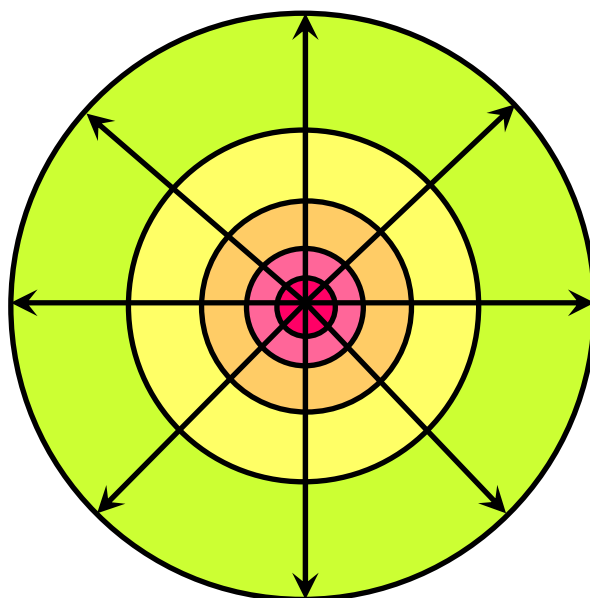
Анализом слике 4 која на поједностављен начин приказује просторни и хронолошки однос између терориста на једној страни и објекта дејства терориста на другој страни, закључујемо да војска може и треба да испољи активност ради спречавања војне подршке терористима уколико се она организује и изводи на територији сопствене државе. Превентивним размештањем, контролом територије, демонстрацијом спремности и против терористичким дејствима војска и полиција морају да онемогуће и спрече наведени облик подршке терористима.

За све остале елементе подршке тероризма може се рећи да нису у надлежности војске, али њене и друге државне безбедносне структуре могу обезбедити и пружити корисне информације организацијама или институцијама државе које су надлежне за спречавање наведених елемената подршке. У случају да терористи по основу обезбеђене подршке постану конкретна претња потенцијалним објектима дејства, војска и полиција треба да са у теорији веома добро разрађеним анти терористичким мерама и против терористичким активностима заштите потенцијалне објекте дејства терориста. Пракса и последњи терористички напади су показали да је то нешто једноставније када су у питању физички објекти, међутим и изузетно компликовано када је у питању невино и незаштићено становништво.

У случају појаве и постојања претње тероризмом у одређеној држави потребно је, у процесу израде стратешко доктринарних докумената, посебно узети у обзир постојање различитих група унутар укупне популације посматране државе, што је приказано на слици број 5. Потребно је повести рачуна о напред наведеној чињеници приликом дефинисања мера и активности које се планиране да се предузму према свакој од постојећих група. Примера ради, негативна искуства САД у периоду борбе против глобалног тероризма од 2001. до 2008. године,¹⁴ када им је центар гравитације приликом супротстављања терористима Ал-Каиде било терористичко језгро-ћелија, односно вође терориста, треба да буду за опомену свима који се баве креирањем стратешких и доктринарних докумената. Убрзо се поставило питање: која је од неколико десетина терористичких ћелија Ал-Каиде распрострањених широм света заправо центар гравитације?¹⁵

¹⁴ У наведеном периоду САД су у кризним подручјима ангажовале око 180.000 војника, а на годишњем нивоу трошиле су око 170 милијарди долара.

¹⁵ „Глобална мрежа Ал-Каиде обухвата сталне или привремено формиране ћелије обучених терориста које делују независно у преко 76 држава широм света” - Barry R. Schneider and Jerrold M. Post, *Know Thy Enemy – Profiles of Adversary Leaders and Their Strategic Cultures*, Maxwell Air Force Base Alabama: USAF Counter proliferation Centre, 2003. стр. 17-37.

- Терористичка ћелија
- Терористи извршиоци аката насиља
- Део популације који отворено подржава терористе
- Део популације који подржава терористе из страха
- Део популације који не подржава терористе

Слика 5 – Популационе групе у држави угроженој тероризмом

Током година примене таквог приступа, неселективног дејства и прекомерне употребе силе у појединим ситуацијама дошло је до великих жртава у оквиру различитих група становништва, од оних који отворено подржавају терористе, до оних који их уопште не подржавају, што је у крајњем произвело пораст дела популације која подржава терористе. Не ретко они који су изгубили неког ближњег током сукоба постајали су најбољи регрути за извршење нових терористичких аката. Од 2008. године САД мењају свој приступ супротстављању тероризму, свесни постојања различитих популационих група у Авганистану, али и у другим државама где су били ангажовани, и да свака од постојећих група становништва заслужује посебан приступ. Да је „одстрањивање тог канцерогеног ткива” – вођа терориста и терориста извршилаца терористичких аката (слика 5), унутар укупне популације једне државе, још увек енигма потврђује изјава потпредседника САД Џозефа Бајдена на конференцији за штампу¹⁶ током последње посете Србији. Он је изразио жељу за сарадњом стручњака из САД са

¹⁶ <http://www.youtube.com/Bajden/u/Srbiji>.

колегама из Србије у изучавању ратовања и истакао де је државна администрација САД покренула радионицу под називом „Cancer Research Prevention”.¹⁷

Такође, приликом израде *Стратегије супротстављања тероризму* потребно је детаљније разрадити потребне облике – елементе подршке који омогућавају његово појављивање и одржавање у одређеној средини, држави или региону, а то су пре свега: политичка, војна, финансијска, идеолошка, верска, етничка (национална) и друга подршка. Претпоставка спречавања појављивања, јачања и деловања терористичких вођа и носилаца терористичких аката у једној држави или региону почива управо на онемогућавању или прекидању пружања различитих видова подршке тероризму од различитих државних и недржавних актера. Подаци да се ИСИП данас бави експлоатацијом и продајом нафте, да барата са огромним сумама новца, да се снабдева савременим наоружањем и опремом, да мобилише нове терористе широм света, да су они једнообразно униформисани, да се организовано у борбеним дејствима супротстављају оружаним снагама Сирије, Ирака и Турске, треба све да нас озбиљно забрине и поред тога што се питамо како је то могуће? Управо сазнање о неопходности постојања различитих врста подршке како би терористи могли да функционишу указује на то да супротстављање наведеној претњи није само задатак специјализованих јединица војске и полиције, већ захтева свеобухватан одговор надлежних државних и међународних институција и организација, а с обзиром на глобални карактер савременог тероризма неопходна је сарадња са пријатељским, партнерским и савезничким државама.

Анализом конфликта насталих услед примене *Доктрине сукоба ниског интензитета* у блиској прошлости уочава се да држава има могућност да релативно самостално решава претњу по безбедност узроковану почетним врвовањем и организовањем терориста у терористичке ћелије и конкретним терористичким актима. При свему томе, уколико постоје везе са актуелним глобалним тероризмом, држава може, и пожељно је да затражи помоћ и подршку од пријатељских, партнерских или савезничких држава, као и кључних међународних безбедносних организација и институција у региону и свету. Пожељно је и потребно да се конфликт реши у почетној фази и да се не дозволи његово ескалирање и прерастање у оружану побуну. Са аспекта израде стратегије и доктрине за супротстављање тероризму значајно је истаћи скорашња искуства држава које су биле жртве терористичких аката, јер су махом све препознале озбиљност ситуације у којој су се нашле, прогласиле ванредно стање и кренуле у обрачун са терористима. Наведена чињеница иде у прилог томе да се против терористичка операција начелно изводи у периоду ванредног стања и ратног стања, а период мира је начелно време у коме се тежишно предузимају антитерористичке мере и ту је потребно направити јасно разграничење у постојећим доктринарним актима.¹⁸ Током прве и друге фазе сукоба ниског интензитета, појаве и ескалације тероризма држава превентивним размештањем снага војске и полиције и контролом територије у угроженом подручју (региону) мора исказати спремност за реаговање и заштиту угрожених лица и објеката. При свему

¹⁷ „Истраживање превенције претње која је штетна по велики број људи и тешко се зауставља – ГЛОБАЛНИ ТЕРОРИЗАМ”

¹⁸ “Противтерористичке операције су борбене операције које се изводе у миру, током ванредног и ратног стања ради пружања подршке и помоћи цивилним властима у онемогућавању и неутралисању терористичке активности.” – *Доктрина операција ВС*, Медија центар „Одбрана”, 2012, стр. 20.

томе „показивање силе” мора бити адекватно актуелној ситуацији, дозирано, јер претеривање у наведеном поступању може додатно појачати страх код угроженог становништва, што иде у прилог терористима. Паралелно с наведеним активностима, специјалне јединице војске и полиције имају задатак да лоцирају вође и скривиста терориста и да их уз селективну употребу одговарајуће силе униште. Без обзира колико то изгледало лако или тешко, то је државни приоритет јер време (у смислу дужине трајања) у операционим фазама сукоба ниског интензитета иде на руку терористима и побуњеницима. Врло је важна улога снага војске и полиције у почетном збрињавању и пружању помоћи жртвама терористичких аката, али исто тако а можда и више, је важна и улога државних органа и институција у наредном периоду бриге о жртвама тероризма и њиховим најближима због свих могућих компликација у будућности између различитих етничких, националних, верских и других група.

У случају да држава не успе да се избори са интензивним екстремизмом и ескалацијом тероризма, као по правилу долази до интензивирања конфликта и до организовања терориста у војне формације. *Сукоб ниског интензитета* прераста у своју трећу фазу, односно фазу оружане побуне где за државу жртву настаје битно ново стање, јер терористи прерастају у побуњенике, униформисане са одговарајућим ознакама (мада се то данас може видети и на свим снимцима терориста припадника ИСИЛ-а), у оквиру одређених војних формација и бивају третирани у складу са међународним хуманитарним правом. Ради даље успешне разраде стратегије и доктрине супротстављања оружаног побуне анализом односа, операционих фаза *сукоба ниског интензитета* и времена односно стања у коме се држава може наћи, приказаног на слици број 3, а због озбиљно угроженог мира и отежаног функционисања државе и њених институција услед оружане побуне, на делу или целокупној територији, против побуњеничке операције се могу изводити у ванредном и ратном стању. Актуелна дефиниција против побуњеничких операција¹⁹ према којој се оне изводе у стању мира, ванредног и ратног стања просто мора да се преиспита. На основу искустава из блиске прошлости, због још увек присутне политике силе и моћи у међународним односима, као и политике „двоструких стандарда“, држава жртва мора обезбедити стратешког савезника (једног или више кључних актера на међународној сцени), мора обезбедити подршку или бар активно ангажовање кључних међународних организација и институција у региону и шире, и мора интензивним информационим операцијама и операцијама цивилно-војне сарадње обезбедити предуслове за успешно вођење против побуњеничке операције.

Закључак

Сукоби ниског интензитета иницирани и подржавани од разних државних и недржавних актера у дужем временском раздобљу током друге половине 20. века, односно биполарне поделе света; кратко време униполарног светског поретка, односно „новог светског поретка” оличеног у хегемонизму и демонстрирању моћи САД и гу-

¹⁹ „Противпобуњеничке операције су борбене операције које се изводе у миру, током ванредног и ратног стања, у случају избијања оружане побуне на било ком делу државне територије.” – *Доктрина операција ВС*, Медија центар „Одбрана”, 2012, стр. 21.

бљење контроле над формираним (подржаваним) терористичким организацијама широм света крајем 90-тих година прошлог и с почетка 21. века, довели су до тога да данас већина држава у свету у својим стратегијама дефинише тероризам и његову логичну последицу-оружану побуну као најопасније претње по безбедност. У прилог наведеној тврдњи иде и чињеница да је Савет безбедности УН од 1989. године иницирао 51 нову мисију због конфликта унутар држава. Уважавајући чињеницу да је супротстављање тероризму до 2001. године на нивоу Уједињених нација била табу тема због односа пет сталних чланица Савета безбедности (и права вета); потом да се ситуација након терористичког напада на САД исте године променила из корена; да су формирана одговарајућа тела УН за супротстављање тероризму и да је 2006. године израђена *Глобална стратегија УН за супротстављање тероризму* као кровни документ за све државе чланице, израда *Стратегије Републике Србије за супротстављање тероризму* постаје императив у наредном периоду. Иако је Република Србија, по основу свог историјског наслеђа из периода постојања бивше СФР (СР) Југославије, због коректног односа према државама које су као и она сама претрпеле примену *сукоба ниског интензитета* на својој територији уз промену режима и због крајње хуманог односа према огромном броју избеглица који су присиљени да због ратних сукоба напусте своје матичне државе, поштеђена глобалних терористичких аката на сопственој територији то не сме да нас заваља. Присуство етнички и верски мотивисаног екстремизма на територији Републике Србије врло брзо уз одређен спољашњи утицај може да прерасте у тероризам неслућених размера. Зато је ради даље изградње државних капацитета за супротстављање тероризму и оружаног побуне, неопходно у разумном року израдити стратешко-доктринарни документ, као што је *Стратегија Републике Србије за супротстављање тероризму и снагама оружане побуне*. Наведени документ, треба да омогући, да већ постојеће респективне специјализоване против терористичке снаге Војске и полиције буду још ефикасније и интероперабилније са сличним снагама у региону и свету. Такође, треба да олакшају достизање једног од кључних принципа, а то је јединство акције уз свеобухватан приступ свих државних институција и организација са другим невладиним организацијама у супротстављању разматраним претњама.

На крају, стоји „да је више боље“, мада не значи увек да је „више увек боље“, али боље је сигурно више! Дакле, тражи се системски одговор на овако сложени вид политичког и оружаног насиља, те и, исто тако и још више, хируршка прецизност у реакцији специјализованих снага безбедности и одбране током одстрањивања „канцерогеног ткива“ званог тероризам и што успешнија, квалитетнија, ефикаснија и ефикаснија реакција надлежних државних институција и организација.

Литература

[1] Диковић Љубиша, начелник Генералштаба Војске Србије, из интервјуа: „У Војску трба улагати“, Магазин „Одбрана“, број 254, година XII, 2016.

[2] Counter-Terrorism Committee (CTC) – Одбор за супротстављање тероризму основан 2001. године након терористичког напада на САД, Counter-Terrorism Implementation Task Force (CTITF) – Наменске снаге за имплементацију супротстављања тероризму успостављене 2005. године и UN Counter Terrorism Centre (UNCTC) – Центар УН за супротстављање тероризму.

[3] Грин, Роберт: *Пат – 33 стратегије*, Моно и Мањана, 2009.

[4] *Доктрина Војске Србије*, Београд, Медија центар „Одбрана” 2010.

[5] *Стратегија националне безбедности САД*, фебруар 2015.

[6] Barry R. Schneider and Jerrold M. Post, Know Thy Enemy – Profiles of Adversary Leaders - and Their Strategic Cultures, Maxwell Air Force Base Alabama: USAF Counter proliferation Centre, 2003.

[7] <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/un-global-counter-terrorism-strategy>.

[8] <http://indianstrategicknowledgeonline.com/web/Doctrine/for/Low/Intensity/Conflict.pdf>
Chapter five – A Doctrine for Low Intensity Conflict.

[9] <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-20>

[10] <http://www.youtube.com/Bajden/u/Srbiji>